

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ. ТЕХНОЛОГІЇ ІМІДЖУВАННЯ

Тема 4 Іміджева модель професійної діяльності педагога

План

1. Гуманістична спрямованість системи освіти та роль педагога в освітньому процесі
2. Професійна культура педагога. Педагогічна творчість – основа ділового іміджу сучасного освітянина

1. Гуманістична спрямованість системи освіти та роль педагога в освітньому процесі

Найголовнішою умовою освітнього процесу є його особистісна зорієнтованість, спрямована на те, щоб кожний вихованець став повноцінним, самодостатнім, творчим суб'єктом діяльності, пізнання, спілкування, вільною і самодіяльною особистістю. Саме в цьому і полягає гуманістична спрямованість освітнього процесу, центром і метою якого є особистість вихованця. Ступінь гуманізації цього процесу залежить від того, наскільки він створює передумови для самореалізації особистості, розкриття її природних задатків, прагнення до свободи, відповідальності, творчості.

Необхідність гуманістичної спрямованості освіти, суттю якої є дбайливе ставлення, повага до особистісного «Я» кожного вихованця, обґрунтував один із лідерів гуманістичного напрямку, американський психолог Карл Роджерс (1902-1987). У книзі «Свобода навчатися» він стверджував, що тільки розуміння і прийняття педагогом учня таким, яким він є, без авторитарного тиску з метою кардинально його змінити, робить процес формування особистості результативним. За таких умов відбувається зближення «Я» реального і «Я» ідеального – того, до якого прагне дитина з огляду на актуальні соціальні цінності й норми. Вихователь при цьому покликаний доводити їй, що її люблять, нею цікавляться, займаються. На думку Роджерса, основою змін у поведінці людини є її спроможність рости, розвиватися і навчатися, спираючись на власний досвід.

Імідж в аспекті педагогічної діяльності

Орієнтація на особистісну сутність людини, прагнення звільнити її від одноманітності в суспільному бутті й особистісному розвитку домінують у сучасній теорії і практиці виховання та навчання. Складові цієї домінанти є одночасно і характерними *ознаками гуманістичної педагогіки*. До них належать:

- надання дітям ініціативи у пізнавальній діяльності, створення емоційно стимулюючого навчального середовища, розвиток у них саморегуляції і свободи, закорінених у почуття й усвідомлення особистої відповідальності;
- здійснення освітнього процесу в атмосфері взаємодії, приязні, емоційної співдружності;
- структурування педагогічного процесу на визнаній педагогом і дітьми солідарній основі;

– виконання вчителем ролі порадики, консультанта, джерела знань, метою якого є створення для учнів реальних можливостей вибору пізнавальних альтернатив і самореалізації у формі, яка б відповідала рівневі розвитку кожного з них;

– формування і добір освітніх програм з огляду на максимальні можливості розвитку потенціалу і стимулювання творчих здібностей дітей, обговорення вчителем з учнями проблем пізнавального розвитку, засобів його оцінювання. Гуманістична педагогіка дає широкий простір для реалізації позиції дитини у процесі навчання й виховання. У контексті гуманістичної освітньої парадигми принципово іншою бачиться і позиція педагога, якому належить бути не засобом, а визначальним чинником навчального процесу, соратником і супутником дитини на шляхах пізнання. Вчитель, вихователь є провідною фігурою успішної педагогічної взаємодії з вихованцями, від нього залежить оперативність врахування їх особистісних якостей, які постійно змінюються під впливом зовнішніх обставин та індивідуального зростання.

Особистісно орієнтовану педагогіку визнають як *інноваційну*. Такою вона є тільки для нашої педагогічної системи, оскільки інші уже давно еволюціонують у гуманістичному напрямі, поступово трансформуючись у систему нових відносин.

Інноваційна діяльність у сферах матеріальної і духовної культури багатьох найрозвинутіших у сучасному світі країн розпочиналася з виховання нового покоління обдарованих дітей, яким належало у майбутньому здійснювати відкриття. Наприклад, у Японії Асоціацію раннього розвитку і організацію «Навчання талантів» очолює засновник всесвітньо відомої фірми «Соні» Масару Ібука. Основою розвитку розумових здібностей дитини він вважає її особистий досвід пізнання у перші три роки життя, коли активно розвиваються структури мозку. Саме в цей період провідним видом діяльності людини стає навчання, формується її креативний (творчий) потенціал, який є головним засобом розвитку творчості особистості. Тому кожна дитина *може бути талановитою*, якщо до неї будуть застосовані гуманні методи навчання, які оптимально відповідають її можливостям.

Потреба в людях, готових до життя у постійно змінюваному соціумі, налаштованих і здатних творити нове, покликана до життя і стимулює, каталізує (прискорює) інноваційні освітні процеси, вихід яких на новий рівень забезпечує стабільність і розвиток соціуму.

Гуманістична спрямованість інноваційних процесів у системі освіти зумовлена співіснуванням і складними взаєминами в науковій педагогіці й педагогічній практиці традиційної наукової педагогіки, що орієнтована на об'єктивні закономірності виховання й має своїм головним джерелом наукові дослідження, і створюваної педагогами-новаторами педагогіки співробітництва.

Педагогіка співробітництва – сформований у середині 80-х років ХХ ст. новаторський напрям у педагогіці, представники якого започаткували й використовували інноваційні системи і методи навчання та виховання.

Завдяки старанням педагогів-новаторів нових орбіт сягало мистецтво навчання і виховання. Їм належать різноманітні відкриття. На новаторську

педагогічну практику зорієнтовано і немало представників науки, які свої авторські програми реалізують у закладах освіти не як експериментатори, а як учителі й вихователі. У новаторській педагогіці багатогранно втілена творча сутність навчально-виховного процесу. Якщо наукова педагогіка розвиває загальні закономірності і теоретичні проблеми виховання, то новаторська творить ефективні педагогічні технології.

Кожна дитина – неповторна, наділена від природи унікальними здібностями, талантами та можливостями. Місія сучасної освіти – допомогти розкрити та розвинути здібності, таланти і можливості кожної дитини на основі партнерства між учителем, учнем і батьками.

«Якщо вчитель став другом дитини, якщо ця дружба осяяна благородним захопленням, поривом до чогось світлого, розумного, у серці дитини ніколи не з'явиться зло», – писав Василь Сухомлинський.

Нова школа працюватиме на засадах “педагогіки партнерства”.

В основі педагогіки партнерства – спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками. Учні, батьки та вчителі, об'єднані спільними цілями та прагненнями, є добровільними та зацікавленими односторонніми, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат.

Школа має ініціювати нову, глибшу залученість родини до побудови освітньо-професійної траєкторії дитини. Нова школа допомагатиме батькам здобувати спеціальні знання про стадії розвитку дитини, ефективні способи виховання в дитині сильних сторін характеру і чеснот залежно від її індивідуальних особливостей.

Діалог і багатостороння комунікація між учнями, учителями та батьками змінить односторонню авторитарну комунікацію “вчитель” – “учень”.

Основні принципи цього підходу:

- повага до особистості;
- доброзичливість і позитивне ставлення;
- довіра у відносинах;
- діалог – взаємодія – взаємоповага;
- розподілене лідерство (проактивність, право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків);
- принципи соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей).

Педагогіка партнерства і компетентнісний підхід потребують *нового освітнього середовища*. Таке середовище допомагає розкрити здібності кожної дитини.

Отже, імідж – це символічний образ суб'єкта, що створюється в процесі суб'єкт-суб'єктної взаємодії. Позитивний імідж педагога сприяє ефективному управлінню людьми та спілкуванням; пробуджує симпатії, повагу, прихильність.

2. Професійна культура педагога. Педагогічна творчість – основа ділового іміджу сучасного освітянина

За всієї різноманітності визначень культури спільним є визнання, що суб'єктом культури є особистість, яка творить, зберігає й поширює культурні цінності. Незаперечним є той факт, що система освіти – це надійний канал передавання соціокультурного досвіду людства.

Педагогічна культура є однією із найважливіших складових культури суспільства. Від рівня сформованості педагогічної культури викладача залежить культура студента, який у майбутньому буде відтворювати та збагачувати культуру суспільства.

У працях В. Сластьоніна йдеться про науковий зміст і умови формування професійно-педагогічної культури. Він визначає її як певну цілісність, втілену у формах індивідуального досвіду, як гармонію культури знань і мислення, культури почуттів, спілкування, поведінки, як сукупність таких особистісних характеристик, як гуманістична спрямованість, творче педагогічне мислення, здатність до інноваційної діяльності, висока соціальна відповідальність.

Деякі вчені ототожнюють поняття „педагогічна культура” з поняттям „професіоналізм педагога”. Б. Дьяченко визначає його як психолого-педагогічний феномен, який ґрунтується на педагогічній культурі й професійній самосвідомості, що являє собою складну діалектичну взаємодію педагогічного мислення, педагогічних здібностей, професійних знань і умінь, індивідуально-особистісних характеристик педагога, які виявляються в його духовності, інтелігентності, гуманізмі й реалізуються в творчій педагогічній діяльності.

Дещо розширює поняття педагогічної культури Я. Черньонков. Він розглядає категорію „культура майбутнього вчителя” як таку, що складається з особистісної та професійної культури, ставлячи знак рівності між професійною і педагогічною культурою. На основі порівняльного аналізу сутності споріднених понять „професійна культура вчителя” і „педагогічна культура” ним запропоновано таке визначення професійної культури: „Професійна культура вчителя – це складне, інтегральне утворення у цілісній професійній структурі його особистості, уособлення різних видів особистісної культури, сукупність професійно важливих якостей та характеристик, інтеріоризованих сенсожиттєвих і світоглядних цінностей та установок, умова ефективної професійної діяльності, професійної самоактуалізації, досягнення соціально-професійної зрілості”. За концепцією Я. Черньонкова, педагогічна культура є одним з найважливіших складників професійної культури.

Узагальнюючи погляди багатьох вчених, пропонуємо узагальнене комплексне визначення цього поняття: *професійна культура педагога* – це органічний взаємозв'язок сукупності загальнокультурних та педагогічних цінностей, професійних знань, умінь, навичок, педагогічної майстерності, необхідних для успішного здійснення освітньо-виховного процесу в закладі освіти.

Основні компоненти духовної культури особистості визначає П. Щербань:

- культура інтелектуальна (знання, мислення);
- культура моральна (честь, гідність, культура почуттів);
- культура спілкування (комунікативні здібності, духовні запити, культура мови);
 - національна культура та національна самосвідомість;
 - художньо-естетична культура;
 - християнська морально-естетична культура;
 - родинно-побутова культура;
 - політична, правова, екологічна культура особистості.

Отже, духовність педагога впливає на спрямованість, послідовність, вираженість його педагогічної діяльності. Духовний потенціал репрезентує здатність педагога до духовного саморозвитку, сприяє розширенню можливостей в налагодженні духовної взаємодії з вихованцями. Духовний потенціал нагромаджується й реалізується за допомогою особистісної волі, емпатії, духовних, релігійних задатків, здібностей і моральної творчості. Під впливом духовних цінностей викладача формується орієнтована програма виховного впливу, визначається система пріоритетних цінностей, які він прагне передати студентам. Саме тому в процесі професійної підготовки набуває пріоритетного значення розвиток найважливіших духовних якостей педагога.

Ґрунтовно досліджуючи окреслену проблему, О. Гармаш схарактеризувала всі якості, які лежать в основі педагогічної культури вчителя, умовно поділивши їх на три групи:

1. Професійно-етичні якості: глибокі знання, морально-педагогічна спрямованість (цілеспрямованість, педагогічна впевненість, захоплення навчанням, педагогічна принциповість, загальна ерудиція й інтелігентність, гармонія інтелектуальних і моральних якостей); педагогічна майстерність (володіння голосом, мімікою, жестами, педагогічна техніка, такт).

2. Особистісно-психологічні якості: педагогічно спрямовані спілкування і поведінка (любов і повага до дітей, увага, доброзичливість, розумна вимогливість, правдивість, прямота і безпосередність), педагогічна спрямованість особистості, постійна робота над своїм всебічним розвитком і освітою.

3. Громадянські якості: сучасне мислення, педагогічна переконливість, принциповість, активність, громадянські позиції.

Найбільш характерні риси педагогічної культури майбутнього педагога окреслив М. Чобітько, серед яких вчений особливу увагу звертає на духовну культуру педагога:

- здатність до духовної, педагогічної та професійної діяльності;
- духовна культура педагога; саме духовна культура впливає як на загальний розвиток людини, так і на її внутрішній світ, є засадою особистісної культури;
- рівень розвитку емоційної сфери; без неї неможливий розвиток духовної культури особистості, засвоєння цінностей суспільного буття;
- професійно-педагогічні уміння і навички.

Особливе місце займає позиція В. Ісаченко, яка визначає, що позитивному професійно-педагогічному іміджу педагога, незалежно від його статі, відповідають такі зовнішні атрибути та якості: *зовнішні дані* (молодість, приваблива зовнішність, акуратність, модний стиль одягу, почуття гумору, артистичність, енергійність, культура мовлення, виразність жестів і міміки); *гуманістична спрямованість у відносинах зі студентами* (педагогічний такт, емпатія, справедливість, порядність, об'єктивність, доброзичливість, щедрість, готовність надати педагогічну допомогу і психологічну підтримку); *професіоналізм* (глибина і широта знань, предметна і загальна ерудиція, здатність передавати знання, прагнення до інновацій у викладанні, креативність мислення, організованість, відповідальність, цілеспрямованість, ініціативність); *мотивація досягнення* (настирливість у досягненні мети, захоплення роботою, незадоволеність досягнутим, переживання радості успіху, потреба винаходити нові прийоми роботи).

У педагогічній науці поняття “творчість” трактується з погляду двох аспектів: 1) як різноманітна та продуктивна діяльність, спрямована на перетворення навколишнього світу, примноження матеріальних і духовних багатств суспільства, причому рівень розвитку творчої особистості визначається за результатами її творчої діяльності; 2) як суттєві зміни внутрішніх вимірів особистості творця, актуалізація й реалізація його нереалізованих творчих можливостей, причому до уваги беруться не лише конкретні результати творчої діяльності людини, але враховується й динаміка потреб, мотивів, поглядів, переконань, цінностей, самосвідомості, рефлексивності та інших людських якостей, емпіричний вимір яких здійснити майже неможливо, але їхнє існування призводить до якісних змін як самої особистості, так і до змін в суспільстві, у всьому світі. З погляду педагогіки творчість – це процес засвоєння матеріальних та духовних цінностей, створених людством, під час якого відбувається формування і розвиток творчої особистості.

Наразі проблема творчості все частіше розглядається в контексті ідеї “глобальної креативності”, в рамках визнання онтологічного статусу креативних процесів. Креативність, що розуміється настільки широко й універсально, – на рівні принципу – завжди співвідноситься з будь-яким процесом і вказує на міру виявлення якості новизни.

На думку В. Клименка: “Творча людина – зрячий серед сліпих. Коли вона відкриває задачу (нерозгадану таємницю) і відчує її гострі кути, то вона знає, куди йти і над чим працювати, бачить те, що не бачать і не відчують інші”. Саме таких “зрячих” людей, за нашим переконанням, сьогодні не вистачає українському суспільству для його успішного руху в майбутнє.

Творчість є найважливішим фактором і необхідною умовою ефективного саморозвитку, що визначає його творчу сутність. Роль творчості в саморозвитку підсилює процес творчості самої особистості, адже саморозвиток – це не спонтанна актуальність, а вмотивований творчий процес розкриття й розвитку реальних і потенційних здібностей, свідомої самоосвіти й самовиховання особистості.

Творчий потенціал як системоутворювальну якість особистості у процесі її розвитку слід розглядати в контексті понять “творчість” “творча особистість”, “творча індивідуальність” тощо. Творчість – вища форма активності та самостійності діяльності людини, яку неможливо уявити без урахування динаміки якісних внутрішніх характеристик суб’єкта творчості, що найчастіше належать до підсвідомості індивідуума, а це ускладнює дослідження творчих процесів.

Таким чином, аналіз наукової літератури засвідчив, що творчість розглядається вченими у переважній більшості як певна діяльність людини або колективу людей, що спрямована на створення нових, суспільно значущих цінностей (М. Гамезо та І. Домашенко), як діяльність, яка створює дещо нове, оригінальне, що потім входить в історію розвитку не тільки самого творця, але й науки, мистецтва (С. Рубінштейн), як індивідуальна діяльність людини і в повсякденному реальному житті, щоденному виборі життєвих ситуацій, і в різних формах самовираження (А. Маслоу); Л. Виготський розглядав творчість як створення нового; наукові пошуки О. Тихомирова в цій сфері пов’язуються з закономірностями мислення.

Таким чином, від актуалізації творчого потенціалу педагогів залежить ступінь сформованості їхнього ділового іміджу, творчого підходу до виконання професійних функцій і соціальних ролей у майбутньому та розвиток активної, ініціативно-творчої, високоінтелектуальної, компетентної особистості професіонала з інноваційним творчим мисленням, особливим світоглядом, готовністю до творчої самореалізації й постійного самовдосконалення в умовах жорсткої професійної конкуренції.